

Галина Островська,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики навчання Івано-
Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ДІАПАЗОН МОЖЛИВОСТЕЙ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ПИСЬМЕННИКА

Стаття присвячена можливостям аксіологічного підходу до вивчення життя та творчості зарубіжних письменників.

Ключові слова: цінність, аксіологія, літературна освіта, зарубіжна література, духовний розвиток особистості.

Galyna Ostrovska

Range of possibilities of axiological approach in studying foreign writer's life and works.

The article focuses on possibilities of axiological approach in studying life and works of foreign literature writer.

Key words: value, axiology, literary education, foreign literature, inner development of personality.

Актуальність проблеми: Переоцінка цінностей у суспільстві за часів незалежності України, економічна та політична нестабільність у державі стали поштовхом до змін у національній освіті: гостро постає питання потреб суспільства, підготовки фахівців певних спеціальностей, відмови від системи накопичення знань і перехід до їх «олюднення» (акценти на особистісно-орієнтованому навчанні, компетентнісному підході). Проте найважливіше, на нашу думку, питання - моральність суспільства, у якому ми живемо. Не секрет, що начитаність, фахова обізнаність не гарантують духовного розвитку особистості. Запобігти останньому, на думку В.П. Андрущенка, можна «освітою та вихованням людини в дусі гуманістичних фундаментальних цінностей, виплеканих історією, гирким досвідом розвитку людської культури» [1, 7–8].

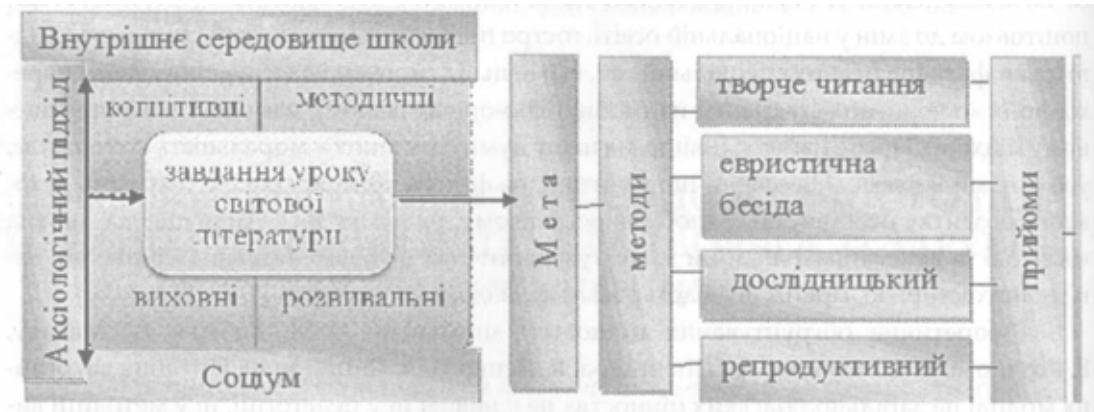
Теоретичне обґрунтування цінностей знаходимо у М. Вебера, А. Маслоу, В. Розанова, В. Соловйова, А. Шпенглера, К. Ясперса, А. Тойнбі та ін. Питання виховання молоді на загальнолюдських цінностях не є новим ні у педагогіці, ні у методиці викладання літератури. Проблемі вивчення життя та діяльності письменника у своїх дослідженнях значну увагу приділили науковці-методисти Т. Браже, О. Богданова, Н. Волошина, А. Мірошніченко, Є. Пасічник, Б. Степанишин, З. Шевченко та інші. Науковців поєднує спільна думка про джерела інформації, роль цих знань у підготовці до сприйняття творчості письменника, досягненні настрою епохи творця, перегукуються принципи вивчення біографії. Мета статті - окреслити діапазон можливостей аксіологічного підходу до вивчення життєдіяльності зарубіжних письменників.

Моделювання навчально-виховного процесу за аксіологічним підходом дає можливість за стилем та художнім напрямом побачити людину, відчутти спільність тривоги та уподобань, створює умови для вибудовування кожним учнем/студентом власної системи цінностей, що в свою чергу стане основою «олюднення знань», тобто реалізації емоційно-ціннісної лінії літературного компонента нового державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

У різних системах цінність розглядається як предмет, що має певну користь і здатний задовольнити ту чи іншу потребу людини; як ідеал, до якого прагне людина; як норма, якої необхідно дотримуватися; як значущість чого-небудь для особистості або соціальної групи. Цінності – своєрідний культурний «код». У кожній культурі він свій. Сучасна аксіологія розглядає цінність як суспільне або особистісне значення (значимість) явищ, фактів, подій. На наш погляд, основою будь-якої діяльності виступає *аксія* – цінність, яку визначають результат, процес або мотивація. Цінності тісно пов'язані з нормами. Норма виступає своєрідною соціальною характеристикою поведінки особистості. Цінність, навпаки, – це внутрішній, емоційно сприйнятий і засвоєний особистістю орієнтир поведінки.

Аксіологічний підхід у загальному притаманний кожному уроку в більшій або меншій степені. Якщо аксіологічний підхід стане основою уроку, то він визначатиме реалізацію усіх його завдань (Схема 1). У цій системі значну роль відіграють рівень розвитку та спільність пріоритетів соціального та навчального середовища і особистісних цінностей учня та педагога. Саме від педагога залежать акценти уроку.

Аксіологічний підхід до заняття

Когнітивний аспект заняття реалізується через сприйняття життя митця та його творчості як перетину різного рівня смислів про цінність особистості, її буття, пізнання світу. Водночас цей перетин залежить не тільки від особливості долі письменника, оцінки цієї інформації автором підручника чи педагога, а й смисла, який вкладає у відповідь учень. Вивчення творів зарубіжних письменників передбачає діалог читача і автора – представників різних культур, різних епох. Такий діалог вимагає знань різного рівня (контексти): біографії автора, тексту твору, соціально-історичного та культурного контекстів епохи. Тому важливо мати доступ до різних джерел інформації: концепція «діалогу культур» вимагає пошуку зв'язків між епохою, типом культури, способом мислення її представника. Інтеграція таких знань на уроці вибудовує єдину систему «людина (суспільство) – природа – Всесвіт», де зрозумілою стає приналежність кожного (незалежно від національної культури) до єдиного життєвого простору (цілісна картина світу), загальнолюдського культурно-естетичного досвіду. Аксіологічний підхід передбачає проєкцію ієрархії цінностей епохи, цієї країни на біографію митця та його твір. У зв'язку з тим, що єдиної типології цінностей сьогодні немає, за основу беруться загальнолюдські гуманістичні цінності. Тому оцінка фактів біографії чи долі персонажа відбувається за категоріями «життя», «щастя», «совість», «гідність», «справедливість», «свобода», «милосердя» тощо. Учні мають розуміти їх, виявляти, вміти аналізувати. Велику роль у реалізації когнітивної складової заняття має розвиток сучасних ІКТ, що відкриває доступ до інформації про біографію, портрети, пам'ятники митцю, до літературознавчої та методичної літератури.

Розвивальні можливості аксіологічного підходу реалізуються через формування життєво необхідних компетентностей - інформаційної, мовленнєвої, читацької, спілкування, співпраці та інших, які мають велику цінність у житті кожної людини. Мислення не існує поза словом, «всьяке пізнання починається разом із судженням, розвивається в судженнях і може існувати тільки в судженнях» [4, 80]. Учні сьогодні зневажливо ставляться до слова. Саме від педагога залежить не тільки заглиблення в мистецтво художнього слова (текст), а на його основі – розвиток мовлення школярів. Проте педагоги акцент роблять на змісті дискусії, дебатів, словесного портрета, коментованого читання, евристичної бесіди, а якість відповіді учня нехтується. Цінність особистості та її самореалізації вимагає розвитку творчих здібностей (інсценізація, читання діалогу за ролями, написання твору, словесне малювання, рольова гра, порівняльна характеристика, розробка проєктів тощо). Пізнання життя та творів представників різних країн розвиває світогляд учнів, навички аналізу, синтезу, узагальнення. Розвивальна

функція уроку реалізується через практичну діяльність учнів – самостійну роботу з пошуку та аналізу інформації про зарубіжного письменника.

Література як мистецтво слова і урок літератури як навчальний предмет виконують **виховний вплив** на особистість. Мистецтво діє опосередковано. Урок світової літератури має формувати особистість учня на загальнолюдських цінностях та гуманістичних засадах, тому погоджуємося з науковцем І. Слоневською, що результативність цього процесу забезпечать принципи світоглядного плюралізму, діалогізму, персоналізації знань, компаративності [5]. Цінність культурологічних знань реалізується шляхом формування в учнів толерантності, терпимості, поваги до інших народів, людей з іншими традиціями та світоглядом.

Методична складова аксіологічного підходу до уроку пов'язана з відбором педагогом ефективних методів та прийомів вивчення життєдіяльності зарубіжного письменника. Цінність методів визначається їх здатністю наблизити учня до засвоєння знань, розширення світогляду, розвитку практичних навичок. Це вимагає від учителя володіння методикою викладання літератури, критичності мислення, здатності оцінити та поєднати рівень навчальних можливостей учнів, завдання уроку, інформацію про митця, текст програмового твору та модель майбутнього заняття. На наш погляд, в основі моделювання навчально-виховного середовища з вивчення життя та діяльності (творчості) письменника має лежати виявлення взаємозалежності або суперечності між особистісними та іншими в ієрархії цінностями. Їх виявляємо через аналіз тексту і фонові знання про епоху, біографічні відомості про письменника. Шляхи подолання цих суперечностей, з одного боку, письменник пропонує у своїх творах. З другого боку – це чудова можливість організації діалогу в аудиторії учнів (студентів). Суперечність часової відстані у діалогічній взаємодії «читач-автор-педагог» долатиметься через персоналізацію знань, етично-естетичних переживань під час зіткнення різних поглядів, різних варіантів вирішення проблеми, проєктів, підходів. У процесі оволодіння знаннями відбувається пошук учнями особистішої істини.

При розробці моделі уроку цінність того чи іншого виду пізнавальної діяльності учнів визначатиме форму його проведення (уроки-бесіди, уроки-дискусії, дослідження, дебати).

На увагу заслуговує приналежність письменника не тільки конкретній країні, а й західному або східному типу культури:

Захід	Схід
Протиставлення особистості і суспільства, пріоритет індивідуальних цінностей над суспільними; соціалізація особистості пов'язується насамперед із зміною соціального середовища і світу; первинними є індивідуальність, ефективність, гроші, рівність жінок і чоловіків у суспільстві, посилена увага до молоді; свобода особистості – найбільша цінність; у мистецтві головна цінність – «свобода творчості».	Ствердження єдності суспільства і людини, домінування норм справедливості, гуманності, щирості, людяності; суспільство розглядається як велика сім'я одновірців; основа виховання – віра та повага до батьків і старших; спрямованість особистості не на зміну світу, а на зміну себе, на самовдосконалення; переважає колективна відповідальність, патріотизм, материнство, авторитаризм; зберігає систему цінностей традиційної культури з її міфологічними витокami.

Аксіологічний підхід до вивчення художньої літератури і життєдіяльності зарубіжного письменника відкриває нові можливості не тільки в інтелектуальному, а й духовному розвитку та саморозвитку особистості учня; сприяє формуванню професійно значимих особистісних якостей студентів, закладає основи власного стилю викладання у майбутніх педагогів.

Література

1. Андрущенко В.П. Пріоритети розвитку освіти ХХІ ст. / Актуальні проблеми сучасності. — К.: Знання України, 2000., с. 3–11.
2. Каган М.С. Философская теория ценностей. — СПб: ТОО ТК «Петрополис», 1997. — 205 с.
3. Психологія і педагогіка життєтворчості: навч.-метод.посібник/ Ред. Рада: В.М. Доній (голова), Г.М. Несен (заст. голови), Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков (наук.ред.) та ін.. — К.: ІЗМН, «Віпол», 1996. — 792 с.
4. Риккерт Г. Введение в трансцендентальную философию // Риккерт Г. Философия жизни. — К.: Ника-Центр, 1998. — 512 с. — С. 15–164.
5. Слоневська І.Б. До проблеми формування ціннісних орієнтацій засобами зарубіжної літератури // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Частина 1. — К, 2001. — С. 323–327.